

Шишкін Владислав Сергійович

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу
дослідження якості життя населення,
Інститут демографії та проблем якості життя
Національної академії наук України*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-498-9-11>

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ КІЛЬКІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЖИТЛА, ЯК СКЛАДОВОЇ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Умови проживання населення є одним з головних чинників якості життя населення. Умови проживання складна дефініція, що складається з багатьох аспектів, у межах цього дослідження буде розглянуто житлові умови населення, а саме його кількісні показники. Враховуючи, що повномасштабна війна в Україні спричинила значні втрати житлового фонду, а також вимушене переміщення великої чисельності населення у інші регіони, вплив житлових умов на якість життя населення суттєво зріс.

Завдяки реалізації вибіркового обстеження соціально-економічного стану домогосподарств України (ОСЕСД), проведеного у грудні 2023 р. – лютому 2024 р. за технічної підтримки ЮНІСЕФ під координацією робочої групи, створеної Міністерством соціальної політики України, з'явилася можливість отримати основні показники рівня та якості життя населення, у тому числі характеристика житлових умов населення. Як було зазначено вище основною метою цієї роботи є оцінка саме *кількісних* характеристик житла населення за укрупненими районами.

Методика виокремлення районів та їх склад наведено у іншій публікації автора [1]. Використання цього підходу дає можливість дати характеристику регіональним відмінностям якості життя за

базовими аспектами. А також зробити динамічні порівняння, які дадуть можливість оцінити вплив повномасштабної війни на якість життя в цілому, та за основними складовими.

Однією з базових характеристик житлових умов населення, є тип житла. Необхідно зауважити, що на цю характеристику впливає частка сільської місцевості у тому чи іншому районі, оскільки цьому типу місцевості більш притаманне проживання населення у індивідуальних будинках. Відповідно за цією характеристикою спостерігається найбільша варіація. Так, найбільша кількість населення, яка мешкала у індивідуальному будинку, а бо його частині була зафіксована у центральному регіоні – 68,9%, також більше 60% населення проживає у такому типі житла у західному районі (табл. 1)

Таблиця 1

Розподіл домогосподарств за районами та типом житла, 2023, %

	Індивідуальний будинок або частина індивідуального будинку	Окрема квартира у багатоквартирному будинку	Комунальна квартира	Гуртожиток
Схід	33,2	65,1	1,1	0,6
Північ	52,6	45,8	1,0	0,6
Південь	53,6	44,7	1,0	0,7
Захід	63,0	35,4	0,7	0,9
Центр	68,9	30,2	0,7	0,2
Всього	54,2	44,3	0,9	0,6

Джерело: розраховано автором за базою даних ОСЕСД

Найменша частка домогосподарств, що мешкає у будинку спостерігається, у східному районі – 33,2%, оскільки тут найвищий рівень урбанізації, тому 65,1% мешкають у окремих квартирах. Взагалі, частка тих хто проживає у окремому житлі дуже висока, повномасштабна війна вплинула лише на те, що дуже зріс відсоток людей, що мешкають у орендованому, а не власному житлі. Це суттєво погіршило якість їх життя, внаслідок появи нової статті витрат: оренда житла, але майже не вплинувши на житлові умови.

Розмір площі житла є однією з важливих характеристик житлових умов населення. Якщо на одного члена домогосподарства припадає менше 10 м², то воно вважається бідним за житловими умовами [2]. Незважаючи на повномасштабну війну таких домогосподарств в Україні у 2023 році було зафіксовано лише 3,3%. Незначною є і варіація за районами країни, від 2,8% на Заході до 4,4% на Сході (табл. 2). Значно вагомішим є те, що більше чверті домогосподарств – 26,0%, мають площу житла до 20 м², вони баланшують на межі норми, найбільша частка таких домогосподарств мешкає у центральному районі – 28,5%. Тобто майже у третини домогосподарств розмір загальної площі житла не відповідає сучасним нормам проживання.

Таблиця 2

**Розмір загальної площі житла домогосподарства
у розрахунку на одну особу, 2023, м²**

	менше 10	від 10 до 20	від 20 до 30	більше 40
Схід	4,4	26,5	30,4	38,7
Північ	2,9	24,5	28,1	44,5
Південь	3,5	25,7	32,9	37,9
Захід	2,8	26,1	28,5	42,6
Центр	3,1	28,5	29,6	38,7
Всього	3,3	26,0	29,4	41,3

Джерело: розраховано автором за базою даних ОЕСД

В той же час, значна частка домогосподарств має надлишкову площу – 41,3% в середньому по країні мешкають у житлі, де загальна площа на одного члена домогосподарства дорівнює, або перевищує 40 м². Цей показник коливається від 37,9% на Півдні до 44,5% на Півночі. Звичну частину таких домогосподарств становлять одинаки, серед яких переважають пенсіонери. Отже, з одного боку вони мають чудові кількісні показники житлових умов, а з іншого великі витрати на його утримання, що зменшує розмір витрат на інші базові потреби. Крім того, існує значна частка домогосподарств, яка

взагалі не можуть утримувати таке житло, що збільшує витрати держави на житлові субсидії.

Крім об'єктивних кількісних характеристик житлових умов населення, важливе сприйняття людьми наявних характеристик житла. Багаторічні дослідження свідчать про значну відмінність у об'єктивних та суб'єктивних характеристиках [3]. Якщо за об'єктивними даними (розмір загальної площі на одну особу) в цілому по країні 29,6% мають потребу у її збільшенні, то за самооцінкою лише 15,0% вважали, що їм не вистачає загальної площі житла. Найменше домогосподарств вважало, що їм необхідні додаткова загальна площа – 11,6%, у центральному районі країни найбільше відчували її нестачу домогосподарства з Півдня. Більше 80% домогосподарств вважало, що існуючої площі житла їм цілком вистачає (рис. 1).

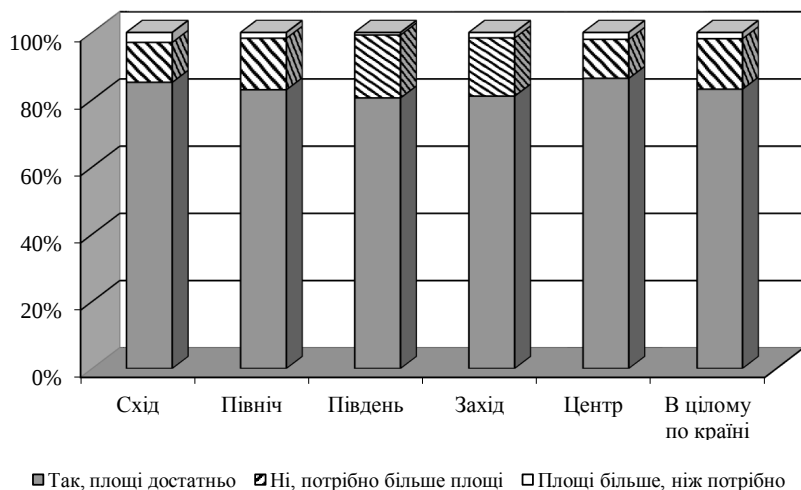

Рис. 1. Самооцінка населенням достатності загальної площі житла, 2023, %

Джерело: розраховано автором за базою даних ОСЕСД

Враховуючи, що в середньому по країні більше 40% мали загальну площу житла більше 40 м², частка тих хто відповіли, що вони відчувають надлишок площі житла була дуже низькою, в середньому по країні лише 1,8%. Варіація цього показника була дуже суттєвою від 0,7% у південних районах, до 2,9% на Сході. Виникає ситуація, що суттєва частка населення, яке живе у житлі з невеликою площею вважає її цілком нормальною. В той же час переважна більшість домогосподарств, що мають надлишок загальної площі житла, за будь-якими нормами, не помічають цієї надлишковості.

В Україні, за даними 2023 року, не було значної диференціації за кількісними характеристиками житлових умов населення. Повномасштабне вторгнення не вплинуло на частку населення, що мешкає у окремому житлі, а лише суттєво скоротило чисельність тих, хто мешкає у власному. Зафіксовано низький рівень бідності за житловими умовами, в той же час є значна нерівність за розміром загальної площі житла. Самооцінка розміру площі житла виявило, що домогосподарства, що об'єктивно мають проблеми, у більшості цього не усвідомлюють, також домогосподарства, що мають надлишкову площу не визнають це.

Література:

1. Шишкін В.С. Регіональні відмінності у якості життя населення України. Міжнародні економічні відносини у глобальному та регіональному вимірі: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 18–19 жовтня 2024 року) / за заг. ред.: М.М. Палінчак, В.П. Приходько, В.В. Химинець та ін. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 85–88. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-428-6-22>

2. Житлові умови населення: чинники, сучасний стан та політика регулювання (колективна монографія). Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2020. 258 с.

3. Шишкін В.С. Статистична оцінка ступеня задоволеності домогосподарств України житловими умовами. Прикладна статистика: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць / ред. кол.: О.Г. Осауленко (голов. ред.) та ін. Нац. академія статистики, обліку та аудиту. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2016. Вип. 18–19. С. 96–102.